

Istorie și ficțiune în Oltenia vazută de Alex Mihai Stoenescu

Ion Popescu-Brădiceni

De data aceasta, Alex Mihai Stoenescu chiar a reușit să mă surprindă cu stilul său situat la intersecția dintre realitatea istorică și ficțiunea imaginantă, și anume într-un op, într-o carte: adevărat obiect de artă. Documentele, studiile, tratatele, articolele științifice, comunicările, dicționarele academice, istoriile redactate obiectiv-subiectiv de savanți și doctori în diverse domenii, investigate de către autor transdisciplinar, fac din a sa „Istorie a Olteniei” o întreprindere solidă, trainică, spectaculoasă, sincategorematic și rematic.

Demersul firește dificil dar merituos prin cutezătoarea aplicație hermeneutică se impune imediat cititorilor pasionați de asemenea „aventuri” spiritual-culturale și literar-narative.

În definitiv, Lucian Boia are dreptate: „Istoria – discurs nu este decât o povestire simplificată, dramatizată și investită cu sens”. Astfel procedează și Alex Mihai Stoenescu și impresia finală este că parcursul elaborării devine tot mai convingător și mai patetic, fără a nu fi recurs la o filozofie proprie a textului, la o epistemologie strategică fecundă, chiar la ontologia dătătoare de fior metafizic.

Excelent profesionist, din postura-i ingrată alege fapte, le rearanjează în narațiunea de rigoare, le supune unei grile de interpretare. Aceste trei componente esențiale ale demersului istoriografic depind de repere culturale și ideologice pe care Alex Mihai Stoenescu și le asumă dezinvolt sau, cum ar aprecia Lucian Boia, cu o neobosită dorință/ambiție a unui foarte dotat producător de coerență și noi semnificații, de un fel – mă repet – de ficțiune cu elemente adevărate abordate însă transgresionist.

Adevărul istoric este totuși un fenomen vechi într-o lumină actuală. „Istoria este Turnul uriaș al Experienței - conchide Hendrik Willem van Loon la sfârșitul introducerii de la „Istoria omenirii” - pe care l-a ridicat Timpul în mijlocul câmpiei nesfârșite a Trecutului.” Instalat în acest turn, Alex Mihai Stoenescu le oferă oltenilor o oglindă în care să se privească, o imagine cu care să se confrunte (confunde!), un examen (auto)critic neîndurător, pe principiile identității și alterității.

Aparatul de note e copleșitor: 987 de toate. Bibliografia selectivă

cuprinde titluri din geografie, antropologie, lingvistică, etnografie, folclor, numismatică, filozofie, istorie ș.a.m.d. Finalul celor 319pag. insistă pe câteva dintre figurile reprezentative ale Olteniei precum: Constantin Brâncuși, Nicolae Titulescu, George (Gogu) Constantinescu, Eugen Ionescu, Ion Țuculescu, George Țițeica, Marin Sorescu, Amza Pellea, Sabin Bălașa, Adrian Păunescu deși – subliniez – sunt mult mai multe și mă miră neinclusiunea în această iconografie a unor Eugeniu Carada, Barbu Știrbei (provenind dintr-o familie de moșneni din Gorj), Dumitru Drăghicescu, C. Rădulescu-Motru, Ion Dragalina, Gheorghe Tătărescu, Tudor Arghezi, Tudor Gheorghe ș.a.

Și totuși, în „Istoria Olteniei”, tot ce ar mai putea suporta completări, Alex Mihai Stoenescu este simultan cercetător și scriitor căci evită inteligent și pragmatic distincția dintre fabulă și discurs (adică dintre universul narat și proiecția acestuia într-o construcție textuală).

Autorul controlează concordanța (sau discordanța) dintre fabulă și discurs cu ajutorul segmentărilor narrative succesive ca de exemplu entuziastul capitol 11. Oltenia revoluționară: „Fenomenul haiduciei în zona Olteniei”, „Formarea partidei naționale”, „Personalitatea lui Tudor Vladimirescu”, „Tudor din Vladimiri, conducător al mișcării revoluționare”, „Caracterul acțiunii lui Tudor Vladimirescu”, „Consecințele mișcării revoluționare conduse de Tudor Vladimirescu”, „Rolul Olteniei în Revoluția de la 1848”, „Domnia reformatoare a lui Barbu Dimitrie Știrbei”, „Oltenia în epoca Unirii Principatelor”, „Contextul politic al primului an al Unirii”, „Revolta de la Craiova din 6-7 noiembrie 1860”.

De altfel, lucrarea de sinteză coagulată, îmbunătățită, adăugită, aprofundată sau orizontalizată benefic, care ne-a fost propusă cu atât devotament civic și politic, de un autor învăluit în aura unui utopism/ și în misterul unui distopism de răscruce între modernitate și europenitatea, care începe să se autodisemineze, să se autodezintegreze rușinos, scriu deci fără să mă înșel, această lucrare de o asemenea anvergură se încumetă a propune acestui continent obosit, acestei Europe – și recurg la o judecată a lui Constantin Noica necruțătoare – „bolnave, aproape isterice”, o „biată” soluție salvatoare/kairotică.

„Până la urmă – se autodefinește Alex Mihai Stoenescu (la pag.48, cap.4) – tot istoricul, prin intermediul sintezei (ca metodă) și al discursului istoric (ca stilistică), este cel care formulează o concluzie oricât de ipotetică despre confluența datelor istorice cu cele arheologice și cu cele puse la dispoziție ale trecutului uman”. Aceasta fiind misiunea să vedem cum sună rezolvarea problemei rediscutate: adaptarea la mediu, rezistența conservatoare, încrederea în monarhie, unitatea socială patriarhală, în ambele forme de organizare existând un părinte atotputernic dar grijuliu.

„Urmându-l tot pe Traian Brăileanu – precizează Alex Mihai Stoenescu – analiza „teoriei specificului oltean” nu se referă la o comunitate ideală, ci la comunitatea istorică (reală), la o societate concretă, istorică, despre care știm cu siguranță că s-au format într-o anumită perioadă, că și-a continuat existența de-a lungul epocilor istorice și care există și astăzi între Olt și cotul Dunării”. Prin urmare, Europa își va putea regenera corpul, înțepenit doar pe baza acestei teorii specificului etnografic/etnologic/etnosofic, a conservării unor gene ancestrale ca de pildă a perfectului simplu (drept formulă de contact imediat, de comunicare în prezent, specifică zonelor etnice conservatoare, unde se păstrează urmele vechi ale limbii naționale, arhaice).

La un moment dat Alex Mihai Stoenescu simte nevoia (pe la pag. 106, cap.6.4.) să reia lucrurile din punct de vedere metaistoric/metateoretic: „Atâta timp cât istoria nu este în stare să arate cu precizie cum s-au format popoarele în Preistorie, originea și trecutul nostru cel mai îndepărtat vor fi la discreția tradiției, a mitului, adică a fanteziei. Tot ce poate face Istoria este să aplice criteriul atât de rar și de dificil al obiectivității”. Parcă istoricul și-ar arunca ancora în gândirea lui Giambattista Vico (Știința nouă) căci, precum acesta procedează la răsturnarea unghiurilor de vedere, limitează scopurile cunoașterii la lumea omului („Istoria Olteniei” e plină de personaje), și a creațiilor lui, asigurând pe cititor de aproape atingerea unor certitudini în explicarea civilizației și culturii omenești în varietatea geografică a aspectelor și în unitatea lor esențială, guvernată de legi identice în tot cuprinsul ei.

Accentele sunt puse de către Alex Mihai Stoenescu pe formarea ideii de om ca factor determinant al propriei lui istorii: Ioana Radu, Ion Luican, Simion Mehedinți, Maria Lătărețu, Mihai Viteazul, Virgil Carionopol, Ion Conea, Nicole Stoicescu, Pârvu Craiovescu, Neagoe Basarab, Constantin Brâncoveanu, Matei Basarab, Frații Buzești, Udrea Băleanu, Iancu Jianu, preoții Pădeșeanu, Spineanu și Dinu, Gheorghe Magheru, Părintele Șapcă, căpitanul Nicolae Pleșoianu, A. Christofi, Costache Romanescu, Christian Tell, Gheorghe Bibescu (fost moșnean gorjean), craiovenii revoltați pe 6 și 7 noiembrie 1860: Tănăsache Ghenovici, Ioan Sava, Guță Dinuță, Gheorghe Mihail Cionea, Teohari Teoharide, Dimitrie Arhimandrescu, și nu în ultimul rând răsculații din 1907.

Condiționarea economică a omului din Oltenia și lupta lui pentru existența materială și spirituală sunt în „Istoria...” lui A. M. Stoenescu factori determinanți ai istoriei și lupta „plebeilor” pentru obținerea drepturilor cetățenești este prezentată drept lupta exemplară a unei clase exploatate împotriva exploatatorilor ei. Această „Istorie...” presupune în același timp prezentarea pe cicluri tematice pendinte de subiectul și epoca explorate

lucid, temeinic, dar și montarea secvențelor (momente transversalitate și transvazate minuțios deseori) pe paliere simultan literare și transliterare, dublată de o argumentare ideologică.

În „Metaistoria” lui Hayden White (din 1973) filosofia istoriei cunoaște patru genuri împrumutate teoriei literaturii: romanescul, tragicul, comical și satirical. După psihoza scientistă, istoricii redescoperă delicia narațiunii și exegeții lor plăcerea analizării textului ca narațiune. „Istoria...” lui A. M. Stoenescu nu face excepție. Secvențe memorabile sunt și admirabile pagini de roman, de dramă, de tragedie, de comedie, de satiră care, fie și supuse criteriului expresivității al lui Eugen Negrici, își trec încă o dată examenul cu brio. Aș cita integral, de pildă, capitolele „Antropologie olteană”, „Ocupația austriacă a Olteniei între 1728-1739”, „Oltenia revoluționară”, „Răscoala din 1907 în Oltenia”.

Alex Mihai Stoenescu practică o istorie politică, respectând statul și instituțiile sale și îmbibate de valorile liberale naționale și regionale, dar și noua istorie, de tip post- și trans-modern, chiar și meta-modern (și aici invoc pe cei trei teoreticieni ai propriilor paradigme ideomatice/idiomatice Nicolae Manolescu, subsemnatul, Lazăr Popescu), care pune accentul pe mase, pe forțele economice, pe faptele colective, pe democrație etc. Dar conceptul de istorie a lui A. M. Stoenescu nu neagă aportul imaginarului, al ficțiunii, al mitului (care poate fi construit plecând de la fapte indubitabile), al fabulosului popular. Tudor Vladimirescu, Mihai Viteazul, Alexandru Ioan Cuza, Gheorghe Tătărescu, Adrian Păunescu, Marin Sorescu sunt totodată personaje reale, dar și eroi mitici/populari. Astfel istoria poate fi în întregime mitizată, adică structurată și orientată în conformitate cu criteriile imaginarului. Grație lui Alex Mihai Stoenescu, noi, oltenii, respirăm aerul unei Istorii care are particularitatea de a fi în egală măsură adevărată și fictivă. Jos pălăria!

* Alex Mihai Stoenescu, *Istoria Olteniei*, Editura RAO, București, 2011, 319p.